

ROCZ
NIK
LTA
BUS
 KÍ

40

**UWARUNKOWANIA ZACHOWAŃ
RYZYKOWNYCH**

**ROCZNIK
LUBUSKI**

LUBUSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE

**ROCZNIK
LUBUSKI
Tom 40, część 1**

UWARUNKOWANIA ZACHOWAŃ RYZYKOWNYCH

Pod redakcją
Marzanny Farnickiej, Zbigniewa Izdebskiego
i Krzysztofa Wąza

Zielona Góra 2014

REDAKTOR NACZELNY

Bogdan Idzikowski

ZASTĘPCA REDAKTORA NACZELNEGO/REDAKTOR JĘZYKOWY

Ewa Narkiewicz-Niedbalec

SEKRETARZ/REDAKTOR STATYSTYCZNY

Edyta Mianowska

RADA NAUKOWA

Klaus Boehnke, Mirosław Chałubiński, Leszek Gołdyka,
Edward Hajduk, Zbigniew Izdebski, Krystyna Janicka,
Tomasz Jaworski, Barbara Kołodziejaska, Zbigniew Kurcz, Jan Kurowicki,
Janusz Mucha, Hans-Peter Müller, Kazimierz M. Słomczyński,
Wojciech Strzyżewski, Andrzej Toczewski, Zdzisław Wołk, Maria Zielińska.

RECENZENCI

Lista recenzentów dostępna na www.ltn.uz.zgora.pl/rocznik_lubuski.php

REDAKCJA WYDAWNICZA

Aldona Reich

SKŁAD KOMPUTEROWY

Agata Wiśniewska-Kubicka

PROJEKT OKŁADKI

Witold Michorzewski

ISSN 0485-3083

Pierwotną wersją czasopisma jest wersja papierowa.
Artykuły Rocznika są indeksowane w bazie CEJSH.

Wydanie publikacji dofinansowane przez:
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
Miasto Zielona Góra
Uniwersytet Zielonogórski.

© Copyright by Lubuskie Towarzystwo Naukowe, Zielona Góra 2014

Druk: Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa

SPIS TREŚCI

Wstęp 7

I. OSOBOWOŚCIOWE I SPOŁECZNE PREDYKTORY ZACHOWAŃ RYZYKOWNYCH

BEATA PASTWA-WOJCIECHOWSKA
Podejmowanie zachowań ryzykownych przez osoby o psychopatycznej
strukturze osobowości 13

IWONA GRZEGORZEWSKA
Psychospołeczne predyktory zachowań ryzykownych młodzieży 29

MARZANNA FARNICKA, HANNA LIBERSKA
Przejawy agresywności współczesnej młodzieży
i ich uwarunkowania rodzinne 43

DOROTA NIEWIEDZIAŁ
Wybrane psychospołeczne predyktory procesu adaptacji do wdowieństwa
starzejących się kobiet. Styl „odwiązania” od partnera 59

II. ZACHOWANIA RYZYKOWNE ZWIĄZANE Z OBSZAREM AKTYWNOŚCI SEKSUALNEJ

BARBARA KRAHÉ
Sexual Aggression in Adolescence: Risky Sexual Scripts
and Sexual Behaviors 75

PAULINA TOMASZEWSKA
Sexual Scripts in Polish and German Adolescents 91

ZBIGNIEW IZDEBSKI, EMILIA PAPRZYCKA
Wstrzemięźliwość czy promiskuityzm? Analiza zachowań seksualnych
polskich singielek i singli 111

WOJCIECH RONATOWICZ
Ryzykowne zachowania seksualne dzieci, młodzieży i młodych
dorosłych w kontekście korzystania z technologii cyfrowych 129

TATIANA MACIEJEWSKA, PAWEŁ TRZCIŃSKI
Zachowania ryzykowne podejmowane przez mężczyzn
zagrożonych bigoreksją 145

MARIA ŁUKASZEK	
Ryzykowne zachowania seksualne mężczyzn odbywających	
karę pozbawienia wolności	157

III. SPOŁECZNE I EDUKACYJNE KONTEKSTY ZACHOWAŃ RYZYKOWNYCH

MAGDALENA GRABOWSKA	
Wychowanie seksualne a ryzykowne zachowania seksualne	
młodych dorosłych	177
KRZYSZTOF WĄŻ	
Ewaluacja programu profilaktyki wczesnego rodzicielstwa	193
KRYSTYNA KOMOSIŃSKA, ANNA KOWALEWSKA	
Realizacja przedmiotu „wychowanie do życia w rodzinie” w Polsce	
a standardy edukacji seksualnej w Europie w kontekście zachowań	
ryzykownych podejmowanych przez młodzież	211
MARIA ABRAMOWA	
Socio-cultural types of youth and leadership	227

WSTĘP

Tom 40, cz. 1 *Rocznika Lubuskiego* postanowiliśmy poświęcić zachowaniom ryzykownym. Zamieszczone w nim artykuły dotyczą różnorodnych uwarunkowań zachowań ryzykownych, podejmowanych w poszczególnych fazach życia oraz znaczeniu edukacji i profilaktyki w radzeniu sobie z różnymi rozwojowymi sytuacjami, które, pomimo ich normatywności, powodować mogą zaburzenia w funkcjonowaniu psychicznym, społecznym i zawodowym. Problematyka tomu nawiązuje do możliwości aplikacyjnych dorobku polskich i zagranicznych badaczy w obszarze podniesienia bezpieczeństwa procesów rozwojowych. Inspiracją do podjęcia tej tematyki był dorobek XXI Ogólnopolskiej Konferencji Psychologii Rozwojowej, którą w 2012 roku zorganizowały w Zielonej Górze Polskie Towarzystwo Psychologii Rozwojowej i Katedra Seksuologii, Poradnictwa i Resocjalizacji Uniwersytetu Zielonogórskiego.

Pojęcie „zachowania ryzykowne” traktowane jest przez nas jako szeroka kategoria, dotycząca podejmowania lub przejawiania zachowań lub postaw ryzykownych z punktu widzenia rozwojowego, poznawczego, klinicznego, które można ukazywać w ujęciu jednostkowym, rodzinnym, jak i w aspekcie społecznym i kulturowym¹. Wśród wielu prób wyjaśnienia przyczyn i następstw zachowań ryzykownych, na uwagę zasługują m.in. teorie czynników ryzyka i czynników chroniących (np. Normana Garmezy, Johna Deere Hawkinsa czy Teoria Zachowań Problemowych Richarda i Shirley Jessorów). Badacze ci wskazują na warunki, którymi są cechy jednostki i środowiska, sprzyjające powstawaniu zachowań ryzykownych i nazywają je **czynnikami ryzyka** oraz na cechy jednostki i warunki środowiska, których występowanie wzmacnia ogólny potencjał zdrowotny człowieka, zwiększa jego odporność na działanie czynników ryzyka i nazywane są **czynnikami chroniącymi**.

W prezentowanym tomie znaleźć można opis specyfiki powstawania oraz podejmowania zachowań ryzykownych w różnych kontekstach życia: edukacyjnym, społecznym, fizycznym, podejmowanej aktywności seksualnej, jak i aktywności w cyberprzestrzeni. W wyodrębnionych przez nas częściach tomu analizie poddawane są różne typy zachowań ryzykownych: związanych z agresją (w różnych jej przejawach), aktywnością seksualną, przeży-

¹Zachowania ryzykowne to różne działania człowieka, niosące wysokie ryzyko negatywnych konsekwencji zarówno dla jego zdrowia fizycznego i psychicznego, jak i dla jego otoczenia społecznego (Ostaszewski 2003).

waną żalobą oraz z preferowanymi wartościami czy kontekstem rodzinno-kulturowym w perspektywie klinicznej, rozwojowej, społecznej oraz pedagogicznej.

Prezentowany tom składa się z trzech części. Pierwsza z nich, zatytułowana *Osobowościowe i społeczne predyktory zachowań ryzykownych* zawiera cztery artykuły, które dotyczą osobowościowych oraz społecznych uwarunkowań zachowań ryzykownych. W części tej umieszczone zostały artykuły Beaty Pastwy Wojciechowskiej *Podjęmowanie zachowań ryzykownych przez osoby o psychopatycznej strukturze osobowości*, Iwony Grzegorzewskiej *Psychospołeczne predyktory zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży*, Marzanny Farnickiej i Hanny Liberskiej *Przejawy agresywności współczesnej młodzieży i ich uwarunkowania rodzinne* oraz Doroty Niewiedział *Wybrane psychospołeczne predyktory procesu adaptacji do wdowieństwa starszejących się kobiet. Styl „odwiązania” od partnera*. Artykuły te zwracają uwagę na szereg uwarunkowań, które bez względu na obszar funkcjonowania (realizacja zadań rozwojowych, podejmowanie zachowań agresywnych, czy przestępczych) stają się czynnikami chroniącymi lub czynnikami ryzyka dla jednostki.

Druga część tomu dotyczy zachowań ryzykownych, które są związane z obszarem aktywności seksualnej człowieka. Artykuły Barbary Krahe *Sexual Aggression in Adolescence: Risky Sexual Scripts and Sexual Behaviors* i Pauliny Tomaszewskiej *Sexual Scripts in Polish and German Adolescents* dotyczą powstawania i działania skryptów poznawczych zachowań agresywnych o charakterze seksualnym podejmowanych przez adolescentów i studentów w Polsce i w Niemczech. Problemu zagrożeń związanych z podejmowaniem seksualnych zachowań ryzykownych dotyczą teksty Zbigniewa Izdebskiego i Emilii Paprzyckiej *Wstrzemięźliwość czy promiskuityzm? Analiza ryzykownych zachowań seksualnych polskich singli* oraz Wojciecha Ronatowicza *Ryzykowne zachowania seksualne dzieci, młodzieży i młodych dorosłych w kontekście korzystania z technologii cyfrowych*. Tekst Tatiany Maciejewskiej i Pawła Trzcńskiego *Zachowania ryzykowne podejmowane przez mężczyzn zagrożonych bigoreksją zwraca uwagę na zachowania ryzykowne podejmowane przez tych mężczyzn, dla których dbałość o własne ciało stała się ważnym wyznacznikiem samooceny i zadaniem życiowym. Ryzykownym zachowaniom seksualnym innej, specyficznej kategorii mężczyzn poświęcony jest także artykuł Marii Łukaszek *Doświadczenia ryzykownych zachowań seksualnych w biografii skazanych mężczyzn*. Autorka omawia ten problem, odwołując się do wyników badań własnych, zrealizowanych na próbie mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności.*

W trzeciej części prezentowanego tomu umieściliśmy artykuły związane z szeroko pojętą profilaktyką i tworzeniem środowiska sprzyjającego budowaniu zasobów osobistych, będących czynnikami chroniącymi. Magdalena Grabowska w tekście *Wychowanie seksualne a ryzykowne zachowania seksualne młodych dorosłych* wskazuje na związki klimatu wychowawczego, przejawianych postaw z zachowaniami ryzykownymi podejmowanymi we wczesnej dorosłości. Następne teksty w tej części – Krzysztofa Wąza *Ewaluacja programu profilaktyki wczesnego rodzicielstwa* oraz Anny Kowalewskiej i Krystyny Komosińskiej *Standardy edukacji seksualnej w Europie a realizacja przedmiotu „Wychowanie do życia rodzinie” w Polsce w kontekście zachowań ryzykownych podejmowanych przez młodzież* wskazują na rolę wsparcia rodzinnego oraz doświadczeń edukacyjnych w ograniczaniu podejmowania przez młodzież zachowań ryzykownych (zwłaszcza w odniesieniu do uzależnień oraz wczesnego rodzicielstwa). Ostatni tekst naszego tomu *Socio-cultural types of youth and leadership* autorstwa Marii Abramowej dotyczy etnicznych i kulturowych predyktorów zachowań prospołecznych, które mogą stać się czynnikami chroniącymi wśród młodzieży.

Walorem oddawanego do rąk Czytelników tomu jest – według nas – prezentowana w nim perspektywa interdyscyplinarna i cross-culture. Autorzy poszczególnych tekstów reprezentują różne ośrodki naukowe i różnorodne perspektywy badawcze. W rezultacie uzyskujemy specyficzną interczy wręcz transkulturowość, która jest walorem w ukazywaniu problemu zachowań ryzykownych z punktu widzenia psychologicznego, pedagogicznego i socjologicznego przez badaczy niemieckich, polskich i rosyjskich. Wartym podkreślenia jest, że – pomimo międzynarodowego składu autorów tomu – szereg artykułów opracowali badacze z naszego regionu, a pozostałe przygotowały osoby, które od lat współpracują z Katedrą Seksuologii, Poradnictwa i Resocjalizacji.

Na koniec składamy serdeczne podziękowania wszystkim Autorom oraz Recenzentom, którzy dołożyli swoich starań, aby ten tom miał walory nie tylko naukowe, ale także praktyczne i skłaniał do pogłębionej refleksji o możliwości przeciwdziałania zachowaniom ryzykownym, a przez to służył optymalizacji rozwoju jednostki żyjącej we współczesnym świecie.

Redaktorzy Tomu